

Část „B“

HORNICTVÍ

Obsah:

Úvod

Kotevní bod trasy

- **Ostrava**
 - **uhelný důl ANSELM , Ostrava - Petřkovice**

Klíčové lokality trasy

• Uhelné hornictví

- **Ostrava**
 - důl Michal, Ostrava - Michálkovice
 - důl Hlubina, Ostrava - Vítkovice
- **Kladensko**
 - důl Mayrau, Vinařice
 - důl Michael Layer, Brandýsek
- **Trutnovsko**
 - důl Jan Šverma (Julie), Žacléř
- **Mostecko**
 - důl Julius III, Most – Růžodol (zaniklá obec Kopisty)

• Rudné hornictví

- **Sokolovsko**
 - důl Jeroným, Rovná (zaniklá obec Čistá)
- **Příbram**
 - důl Ševčiny, Příbram – Březové Hory
- **Praha – západ**
 - Štola sv. Josefa, Jílové u Prahy - Dolní Studené
- **Kutnohorsko**
 - Kutná Hora
- **Jesenicko**
 - Zlaté Hory

Grafická příloha

- **Mapa 1**
 - **kotevní bod, klíčové lokality a ostatní památky hornictví**

Úvod

Dobývání a zpracování nerostných surovin patří k nejstarším výrobním oborům. Hornictví lze považovat za první vědomou lidskou činnost napomáhající technickému vývoji společnosti. Interval dobývání těchto nerostů trvá od mladší doby kamenné do dnešních dnů. Po sběru ostrých kamenných předmětů pro zhotovování primitivních nástrojů následovala povrchová těžba v podobě odlamování suroviny, či hloubení mělkých jam. Některé nerosty se získávaly rýžováním. Důležitou se stala zejména těžba drahých kovů a železných rud, ze kterých se pomocí hutnického zpracování daly vyrábět mnohem kvalitnější nástroje.

Značný rozvoj hornictví v souvislosti s těžbou stříbra u nás nastal na konci 13. století, kdy zaujímaly české země přední místo ve světě. O vyspělosti svědčí i první horní zákoník Ius Regale Montanorum vydaný v roce 1300, platný až do konce 17. století. Dalším velkolepým pojednáním, nemajícím ve světě obdobu, bylo dílo Jáchymovského lékaře Georga Agricoly – Dvanáct knih o hornictví a hutnictví. S pozůstatky po středověké hornické slávě se setkáváme v Jílovém u Prahy, v Kutné Hoře, na Jihlavsku a na Jáchymovsku.

Polovina 18. století přinesla i rozvoj dolování v okolí Příbrami. I když se již vědělo o černých kamenech, které hoří, těžba kamenného uhlí se plně rozvinula až v 19. století v souvislosti s nově nastupující industriální revolucí, kdy se uhlí užívalo jako energetický zdroj pro pohon nejrůznějších technologických zařízení. Proces koksování uhlí jako zdroj ohřevu vysokých pecí znamenal neobvyklý rozmach hlubinné těžby. Vedle povrchové těžby ve velkodolech na Chomutovsku se hlavními centry stalo Kladensko a Ostravsko.

KOTEVNÍ BOD TÉMATICKÉ TRASY HORNICTVÍ

Předběžně je rozjednáno přihlášení k registraci jako kotevního bodu trasy ERIH s ředitelem ing. M. Fojtíkem

UHELNÝ DŮL ANSELM V OSTRAVĚ

Název:	DŮL ANSELM (Eduard Urx)
Lokalita:	Landek, Ostrava - Petřkovice, Moravskoslezský kraj
Památková ochrana:	Národní kulturní památka, návrh na nominaci na seznam světového dědictví UNESCO
Letopočet vzniku:	1835
Stavebník, iniciátor:	arcibiskup Rudolf Habsburský, S. M. Rothschild, Vítkovické horní a hutní těžířstvo

Historie

V září 1829 požádalo olomoucké arcibiskupství o povolení zřízení dolu nad zásobami uhlí na vrchu Landeku. V roce 1835 bylo započato s hloubením svislé jámy druhého nejstaršího hlubinného dolu v ostravském revíru tehdy ještě obsluhovaného pravděpodobně koňským žentourem. V 50. letech 19. století byla jáma zvaná „strojní“ opatřena prvním parním strojem na Ostravsku. Důl byl tvořen trojicí na sebe navazujících zděných budov v průčelí se dvěma komíny. V roce 1884 byla zřízena u dolu visutá lanovka. Tak získal areál napojení na Severní dráhu Ferdinandovu a byla zajištěna jeho další prosperita. V tomto období doznal areál velkých stavebních změn. Největší přestavba proběhla v letech 1895 – 1896, kdy byl instalován nový parní těžní stroj. Původní objekty charakteristické neorománským tvaroslovím nahradila cihelná historizující architektura. Ve stejném duchu pokračovala výstavba provozních budov až do konce 19. století. Na začátku 20. století, kdy byl důl železniční vlečkou přímo napojen na železnici a požadavky na zvyšování těžby stoupaly, byla postavena nová ocelová těžní věž a strojovna nového těžního stroje zařízená do úbočí kopce. I pro toto období výstavby je charakteristické cihelné zdivo a jednoduchý dekor. Nově byla přestavěna i kotelna, ve které se zachoval strmotrubý kotel, který byl vyroben v roce 1936 ve Vítkovických Železárnách. Nová třídírna a prádlo byly situovány tak, aby systém umožňoval přímý výsyp do železničních vagónů. V roce 1919 pokračovala výstavba novou správní budovou a sociálními byty pro techniky. Posléze se v dolní části areálu budovaly sklady. Těmito objekty byla historická zástavba v areálu dolu prakticky ukončena. V roce 1974 byla zastavena těžba a byl demontován jeden z posledních těžních parních strojů. Vzhledem k autenticitě jak objektů, tak dochovaných technologických zařízení byly již od roku 1976 vyvíjeny snahy o zachování areálu a jeho zpřístupnění pro veřejnost. V roce 1986 bylo osm objektů prohlášeno kulturními památkami (v roce 2002 bylo prohlášeno za kulturní památku zbytek budov) a v následujícím roce založeno hornické muzeum.

Současný stav

Dnešní areál slouží jako Hornické muzeum v Ostravě – Petřkovicích pod úpatím Landeku a je ve vlastnictví OKD, a.s. Muzeum prezentuje řadu unikátních exponátů a zprostředkovává návštěvníkům autentické zážitky spojené s dolováním. Prohlídku širšího okolí umožňuje naučná stezka, kde se veřejnost může seznámit s původními vstupy do povrchových štol na úpatí kopce Landeku a s přírodním prostředím lokality. Všechny objekty areálu jsou udržovány a postupně opravovány. Problematickou se jeví dnes pouze budova kotelny, kde došlo k havárii střechy.

Hornické muzeum je největším podnikovým a zároveň hornickým muzeem v České republice. Ve spojení s Národní přírodní památkou vrchem Landek tvoří unikátní areál, jehož význam dalece přesahuje rámec střední Evropy. Na Landeku poprvé na světě použil člověk černé uhlí pro udržování ohně, bylo to před 22 tisíci lety. V té době vznikla soška ženy, později nazvaná Landecká Venuše, která je jediná štíhlá Venuše v Evropě.

KLÍČOVÉ LOKALITY TRASY

Uhelné hornictví

OSTRAVA

Název:	Uhelný důl MICHAL
Lokalita:	Ostrava - Michálkovice, Moravskoslezský kraj
Památková ochrana:	Národní kulturní památka, návrh na nominaci na seznam světového dědictví UNESCO
Letopočet vzniku:	1842 - založení dolu, 1913 - 1915 přestavba
Autor, stavební firma:	František Fiala - architekt přestavby 1913 - 1915
Stavebník, iniciátor:	zakladatel dolu tzv. montánní erár v Michálkovicích 1856 - 1945 Severní dráha císaře Ferdinanda

Historie

V roce 1842 založil montánní erár v Michálkovicích důl, později pojmenovaný Michal, podle c.k. dvorního rady Michaela Layera, který významně přispěl k rozvoji uhelného hornictví v Rakousku. V roce 1856, kdy důlní podnikání ve státní režii vykazovalo značné ztráty, koupila důl železniční společnost Severní dráha císaře Ferdinanda, v jejichž vlastnictví zůstal až do znárodnění v roce 1945. Roku 1869 byla vyhloubena jáma Jan (podle ředitele správní rady SDF Fillungra) a roku 1879 jáma Josef (podle ředitele Stummra). Při rozšiřování jámového stvolu v roce 1870 došlo ke zborcení jeho vrchní části a do vzniklého kráteru se sesula jámová budova a strojovna.

Povrchová část dolu byla zásadně přestavěna v letech 1913 až 1915. Cílem bylo soustředit úpravnu a expedici uhlí i z okolních menších dolů Jan, Josef, Petr a Pavel na jámu Michal. Přestavba, provedená v jednotném architektonickém výrazu režného cihelného zdiva podle projektu významného architekta Františka Fialy, byla založena na plné elektrifikaci všech povrchových strojů. Pro umístění strojů vznikl mimořádně efektní prostor prosklené haly rozměrné strojovny. Podle stejného projektu byla provedena přestavba také na dole Zárubek. Jednotným architektonickým výrazem demonstrovaly oba doly příslušnost ke stejné důlní společnosti.

Vlastní důlní činnost byla na dole Michal ukončena v roce 1993 a v následujícím roce převzalo důl Ministerstvo kultury České republiky.

Dnešní stav

Do ukončení provozu zůstal areál včetně technického zařízení bez podstatnějších změn. Jedinečný je především soubor elektrických těžních strojů a kompresorů převážně firmy Siemens - Schuckert z počátku elektrifikace dolů, zachovaný na původním místě. Klíčová místa povrchové části dolu (řetízkové šatny, cechovna a strojovna) jsou zpřístupněné veřejnosti a zachovány v duchu teorie tzv. posledního pracovního dne: jako by lidé, kteří zde pracovali, právě včera odešli a zachovali vše na svém místě včetně špinavých stěn, ohmataného zábradlí, ochozených schodů a oprýskaných nátěrů. Specifická atmosféra dolu je využívána pro výtvarné a fotografické výstavy, divadelní představení a jiné kulturní i společenské akce.

Kombinací různých forem aktivit se podařilo zachovat rozsáhlý důlní areál téměř v původním stavu. Prováděná památková obnova je vedena s cílem zachovat vzhled i patinu z dob, kdy byl důl v provozu.

Název: **Uhelný důl HLUBINA**
Lokalita: **Ostrava - Vítkovice, okr. Ostrava – město, Moravskoslezský kraj**
Památková ochrana: **Národní kulturní památka, návrh na nominaci na seznam světového dědictví UNESCO**
Letopočet vzniku: **1852**
Zakladatel: **Salomon Rotschild**

Historie

V těsném sousedství nově vzniklého hutního závodu Rudolfovy hutě – dnes Vítkovické železárny - založil Salomon Rothschild v roce 1852 jámu Hlubina, jako zdroj suroviny pro výrobu železa ve vysokých pecích. Dnešní podoba areálu vznikala postupně od 70. let 19. století až do 60. let 20. století. Vzhledem k poměrně velké hloubce dobývaného ložiska dostal důl jméno Hlubina. V roce 1899 byla postavena nová budova koupelen podle projektu architekta Felixe Neumanna. Do současnosti dochovaná část areálu s vysokými pecemi a koksovnu byla postavena v prvních dvaceti letech 20. století. Z té doby pochází i přístavba koupelen podle návrhu architekta Otakara Béma, který plně respektoval charakter původních objektů. V roce 1924 byla do provozu uvedena nová jámová budova a strojovna byla opatřena největším parním těžním strojem v revíru.

Dnešní stav

Z památkově chráněného dolu postupně vzniká "Technický skanzen". Do podoby tzv. "posledního pracovního dne" jsou renovovány těžní věž a jámová budova. Strojovna, stará kotelna a úpravna uhlí jsou stavebně zabezpečeny. Pro administrativně-správní potřeby skanzenu se obnovuje budova starých a nových koupelen s vestavěnými kanceláři, obnovenými řetízkovými šatnami a zčásti i s původními sprchami a záchody. Ve všech případech obnovy je dodržováno hledisko zachování autenticity areálu tak, aby jeho vypovídající schopnost byla v souladu s podmínkami kladenými na zápis světového dědictví UNESCO.

KLADENSKO

Název:	důl MAYRAU
Lokalita:	Vinařice, Středočeský kraj
Památková ochrana:	kulturní památka
Letopočet vzniku:	1847
Vlastník:	OKD
Stavebník, iniciátor:	Pražská železářská společnost

Historie

Hloubením prvního skutečného kladenského „velkodolu“ u obce Vinařice pověřila v roce 1874 Pražská železářská společnost významného báňského odborníka ing. Jana Karlíka, který se svými zkušenostmi z cesty po Německu zavedl mnoho novinek a technických zdokonalení přesahující hranice Rakouska, světově proslul pozdějším vynálezem tachografu přístroje na měření rychlosti pohybu těžní klece. Nejvýznamnější novinkou bylo zavedení kruhového profilu nově založené jámy a také nález 9m mocné sloje kvalitního uhlí v hloubce 515 m v roce 1877svědčil jeho odborných znalostech. Tehdy byl důl pojmenován podle předsedy správní rady Pražské železářské společnosti Kajetánu Mayerovi. I když kutací práce u obce bezúspěšně probíhaly již od roku 1853, nový důl se co výtěžnosti řadil mezi nejvíce prosperující kladenské provozy, svou konečnou hloubkou 529m mezi nejhlubší a také nejnebezpečnější. V roce 1884 byla vyhloubená asi 50m východně druhá jáma nazvaná Robert po významném vídeňském obchodníkovi Florentinu Robertovi. Původní parní těžní stroje byly postupně nahrazeny výkonnějšími. Pro jámu Mayrau byl v roce 1905 zakoupen na světové výstavě v Paříži těžní stroj pražské firmy Ringhofer předváděný návštěvníkům v provozu. Instalaci elektrického těžního stroje Škoda v roce 1933 proběhla i úspěšná přestavba a elektrifikace dolu. Do současnosti se dochoval i třetí stroj firmy MAG Ruston, který sloužil pro dopravu materiálu a údržbu dolu. V provozu byl důl plných 120 let. Za tu dobu se zde vytěžilo neuvěřitelných 34 miliónů tun nejkvalitnějšího kladenského uhlí. Dochovaný areál včetně technologického zařízení představuje zcela unikátní doklad vypovídající o špičkové úrovni hornické historie na Kladensku a zpřístupněním industriálního prostředí ve formě skanzenu s prezentací posledního pracovního dne se bezesporu řadí mezi výjimečné kulturní dědictví evropského významu.

Důl Mayrau hloubený od roku 1874 v katastru obce Vinařice patřil na sklonku 19.století s hloubkou 529 m své druhé sdružené jámy nazvané Robert podle vídeňského obchodníka a průmyslníka Florentina Roberta nejen mezi nejhlubší doly na Kladensku, ale také mezi největší a nejnebezpečnější. Kutacími pracemi byl pověřen ing. J. Karlík vynikající důlní odborník, jehož technické vynálezy zejména tachograf se uplatnily daleko za hranicemi Rakouska. Těžba na jámě pojmenované po předsedovi správní rady Pražské železářské společnosti, která byla vlastníkem dolu, Kajetánu Mayerovi byla zahájena v roce 1877 a druhá jáma Robert dokončena v roce 1884.

Dnešní stav

Kompletně zachovaný areál představující výjimečné kulturní technické dědictví evropského významu s původními objekty i strojním vybavením (parní těžní stroj firmy Ringhofer vystavený v roce 1905 v Paříži, elektrický těžní stroj firmy Škoda z roku 1933 nebo malý těžní stroj firmy MAG Ruston z roku 1905) byl po ukončení těžby v roce 1997 zpřístupněn veřejnosti jako hornický skanzen v naprosto autentické podobě s neopakovatelnou atmosférou industriálního prostředí

Název:	důl MICHAEL LAYER
Lokalita:	Brandýsek, Středočeský kraj
Památková ochrana:	kulturní památka
Letopočet vzniku:	1842
Vlastník:	soukromé vlastnictví
Stavebník, iniciátor:	Všeobecná dvorní komora, C.k. kutební komise

Historie

Nález kamenného uhlí na Kladensku koncem 18.století znamenal převratnou změnu celého původně pouze zemědělského regionu. První doly zakládali nejprve soukromí těžaři, ale vzrůstající poptávka i nutnost těžby ve větších hloubkách si vyžádala vytvoření velkých těžebních společností. Po nálezů hlavní kladenské sloje ve 40.letech 19.století vznikla nařízením Všeobecné dvorní komory C.k. kutební komise, která nejen prováděla průzkumné práce, ale byla pověřena zakládáním nových dolů. Již v roce 1842 započala s hloubením podvojného dolu při císařské silnici mezi Prahou a Slaným. Svou velkorysou urbanistickou koncepcí výstavby doprovodných objektů, sídlem vrchní horní správy, dělnické kolonie, zpracováním uhlí a napojením na železniční trať se řadil mezi nejlépe technicky vybavené a nejreprezentativní podniky.

Hloubení vlastní těžní jámy a vodotěžné jámy pojmenovaných po horním řediteli c.k.kutební komise Michaelu Layerovi bylo pro přívaly důlních vod velmi obtížné. S těžbou se započalo až v roce 1855 a po 10 letech byla zastavena pro stále přívaly vody a horší kvalitu uhlí. Pro čerpání důlních vod byl ještě v roce 1858 vybaven mohutným vodotěžným parním strojem, který stejně jako vybavení rozsáhlých mechanických dílen s výrobou ocelových lan, prvních na Kladensku, přenesen po ukončení těžby na důl Thienfield. Přenesení výroby lan dalo základ jednomu ze známých podniků Kablo Kladno. Ani pokusy z let 1906 -1907, kdy byla vztyčena dodnes dochovaná ocelová těžní věž nebyly úspěšné, stejně tak i úvahy obnovení dolu v 60.letech 20.století. K definitivnímu uzavření dolu došlo v roce 1965. I když se do současnosti zachovala jen část důlního komplexu jsou stále ještě čitelné urbanistické i architektonické kvality jak provozních objektů tak sídla správy, železničního skladiště a dělnická kolonie.

K nejstarším dolům v kladenském uhelném revíru bezesporu patří důl Michael Layer v Brandýsku, který začala hloubit jako podvojnou jámu C.k. kutací komise již v roce 1842. Svou velkorysou urbanistickou koncepcí výstavby doprovodných objektů, dělnické kolonie, zpracováním uhlí a napojením na železniční trať se řadil mezi nejlépe technicky vybavené a nejreprezentativní podniky. Vlastní hloubení těžní jámy a vodotěžné jámy však bylo pro přívaly důlních vod velmi obtížné. To způsobilo i pozdní počátek těžby až po třinácti letech v roce 1855, kdy důl přešel na Společnost státní dráhy. Nejen komplikace s hloubením, ale zřejmě i nevalná kvalita uhlí, zapříčinily, že v roce 1865 bylo dolování ukončeno. Důl byl pojmenován po horním radovi Michaelu Layerovi s tím, že těžní jáma nesla jméno Michael a vodotěžná Layer. Výroba kvalitních drátěných lan v mechanických dílnách dolu první na Kladensku dala po přenesení na důl Thienfield vzniknout známému kladenskému podniku KABLO. Zkoušky o obnovení těžby byly provedeny ještě na počátku 20.století, kdy původní zděná těžní věž ustoupila nové příhradové a v 60. letech s definitivním uzavřením dolu v roce 1965.

Dnešní stav

Dnes jsou objekty v soukromých rukách, ale velkolepá urbanistická kompozice i architektonické prvky jsou stále čitelné.

TRUTNOVSKO

Název:	důl JAN ŠVERMA (JULIE)
Lokalita:	Žaclěř , Královéhradecký kraj
Památková ochrana:	kulturní památka
Letopočet vzniku:	1853

Historie

Žaclěřská uhelná pánev se svou hornickou historií dolování uhlí patří mezi naše nejstarší lokality. Písemně je datováno k roku 1570, kdy bylo vydáno povolení hledat a dobývat uhlí rychtáři z blízké obce Oppau, skutečná hlubinná těžba se rozvinula až před koncem 18. století. První dvě těžní jámy zde byly zřízeny v letech 1784–1785. Uhlí bylo v té době vyjmutο z pozemkového vlastnictví šlechty a zařazeno mezi vyhrazené nerosty. Tak bylo umožněno báňské podnikání i drobné buržoazii.

Žaclěřská vrchnost, zastupovaná v báňském podnikání Studijním fondem, byla na Žaclěřsku značným producentem uhlí, v počátcích jí však již konkurovali především J. Bohl, F. a V. Erbenové, K. Czerwenka a J. Ch. Büchner. Vliv na dobývání uhlí mělo i majetkoprávní rozdělení oblasti. Rozmach dolování však započal na počátku 19. století, kdy byl zahájen provoz na dole Marie (1814). V těsném sousedství byl založen v letech 1853 – 55 důl Julie (dnes v areálu dolu Jan Šverma). Hlavním problémem té doby ale zůstávala doprava uhlí k odběratelům. Stavbu koňky do Trutnova zahájil roku 1859 baron Silberstein, k připojení uhelných dolů k železnici z Poříčí u Trutnova do Královce a dále do Polska došlo až v roce 1878, k zprovoznění došlo v roce 1882.

Dnešní stav

Těžba byla ukončena v roce 1993, v současnosti část dolu zpřístupněna veřejnosti. Pro návštěvníky je zpřístupněna prohlídková trasa na úrovni 1. patra dolu v délce 550 m. Vede po horizontálních důlních dílech zajištěných ocelovou obloukovou výztuží a obsahuje ukázky dobývací a dopravní techniky včetně bezpečnostních zařízení. Dochován je těžní stroj z roku 1958.

Důl je součástí expozice Městského muzea v Žaclěři. V okolí byly v 19. století provozovány jámy Jiří a Františka, které byly prohlášený za kulturní památku.

MOSTECKO

Název:	důl JULIUS III
Lokalita:	Most – Růžodol (zaniklá obec Kopisty), kraj Ústecký
Památková ochrana:	kulturní památka
Letopočet vzniku:	1881

Historie

Od počátku 19. století byla sice na pozemcích města Most zahájena těžba uhlí, jednalo se ale o malovýrobní způsob dolování tzv. selského dobývání s nedostatečným odbytem. Zatímco v ostatních okolních městech docházelo již v první polovině 19. století k rozvoji různých odvětví průmyslu, Most prožíval spíše ekonomický úpadek.

Teprve koncem 60. let 19. století se mezi Mostem a Souší začaly hloubit první uhelné doly. Období největšího rozvoje těžby uhlí na Mostecku souvisí s prodloužením železniční trati s Ústí nad Labem do Chomutova v roce 1870. Dosud izolované uhelné doly zaměřené na místní spotřebu tak získaly přístup na nová odbytiště. Malé šachty zanikaly a místo nich nastupovaly velké akciové společnosti s podílem zahraničního kapitálu. Most se postupně stává také sídlem důležitých báňských úřadů a finančních institucí. Z doposud nepříliš významného města se Most během krátké doby stal centrem uhelné těžby celého revíru.

Důl Julius III byl postaven v letech 1881-1884. Dnešní podoba pochází z přestavby před 1. světovou válkou. V polovině 90. let byl důl již vytěžen, takže přestal složit svému účelu.

Dnešní stav

Technické zařízení bylo zachováno a je funkční. V rámci podkrušnohorského technického musea byla v objektu dílen dolu Julius vybudovaná simulovaná štola s replikami hlubinných chodeb a původním vybavením. V areálu muzea se seznámíme s těžbou uhlí a prohlédnout si můžeme těžní věž, odvětrávací otvory či bývalé prostory, kde probíhala nakládka uhlí. V současné době probíhá postupná rekonstrukce areálu a to jak budov, tak i inženýrských sítí. Exposice byla zpřístupněná na jaře 2008.

KLÍČOVÉ LOKALITY TRASY

Rudné hornictví

SOKOLOVSKO

Název: **důl JERONÝM**
Lokalita: **Rovná**, (zaniklá obec Čistá), Karlovarský kraj
Památková ochrana: Národní kulturní památka
Letopočet vzniku: 1548

Historie

V Českém masívu byl předmětem exploatace - vedle ložisek zlata a stříbra - zejména cín, který byl těžen ve Slavkovském lese a v Krušných horách. Po dobývání cínu se nám zachovalo několik světově významných technických památek, mezi něž lze bez nadsázky zařadit důl Jeroným v Čisté. Jeho existence je doložena již v roce 1548, těžba byla ukončena patrně v 1. polovině 19. století. Pokusy o její obnovení byly učiněny v letech 1887-1905 a 1940-1943. Důl Jeroným najdeme při silnici mezi Podstráním a Krásnem v blízkosti dnes již neexistujícího horního města Čistá.

Dnešní stav

Záchranné práce na této významné technické kulturní památce probíhají přibližně od roku 1992. Byla bezpečně zpřístupněna část tzv. starých důlních děl. Již dříve byla vyražena nová jáma pro odtěžování suťového materiálu. V současné době se připravuje jeho začlenění do skanzenu v Krásnu.. Muzeum Sokolovska spolupracuje při záchraně dolu a pomáhá odbornými znalostmi a zkušenostmi s montánními památkami.

PŘÍBRAM

Název:	Důl ŠEVČINY
Lokalita:	Příbram - Březové Hory, Středočeský kraj
Památková ochrana:	kulturní památka
Letopočet vzniku:	1813
Vlastník:	Okresní muzeum Příbram – Ševčinský důl E

Historie

Nejnámějším šachetním areálem na Březových Horách je bezesporu Ševčinský důl , hlavní těžiště prvního hornického muzea v Čechách (zpřístupněno veřejnosti 1978). Na místě původní středověké jámy byl v roce 1813 zaražen jako třetí v pořadí (po dole Vojtěch a Anna), nejprve nesl jméno císaře Františka I., později císaře Františka Josefa I. a po roce 1918 dostal název podle mocné rudné žíly Ševčinský. Dosažení větších hloubek umožnilo v polovině 19.století dokončení 22 km dlouhé odvodňovací dědičné štoly celého revíru. Výrazné architektonické ztvárnění jámové budovy postavené v roce 1879 označované styl Malakov

(kombinace kamenného a zdobného cihelného zdiva evokující architekturu z dob krymské války) s nárožní věžičkou sloužící pro astronomická měření řadí důl k jednomu z posledních tohoto typu v Evropě. Původní těžní zařízení poháněné vodou nahradil v roce 1880 parní stroj. Od roku 1884 byla vytěžená surovina dopravována úzkokolejkou do vedlejší vojtěšské úpravny rud. Později byla postavena byla postavena ocelová konstrukce nové těžní věže. Od počátku sloužila jáma jako tzv.vtažná (přirozené klesání vzduchu zajišťovalo provětrávání propojených dolů). Tomuto účelu sloužila jáma i po vytěžení zásob v roce 1910 a systém byl modernizován instalací nového ventilátoru ještě v roce 1965. Součástí areálu Ševčinského dolu je i strojovna s unikátním pístovým kompresorem, cáchovna, bývalý bytový dům báňských úředníků a techniků a další provozní budovy.

Dnešní stav

Po ukončení těžby zde v roce 1978 zde bylo zřízeno hornické muzeum, jehož součástí jsou další šachty – Anna, Vojtěch a Drkolnov s unikátním vodním kolem o průměru 12,5 m. Raritou se může pochlubit důl Vojtěch, kde bylo dosaženo světového prvenství v roce 1875, kdy bylo dosaženo hloubky 1 000m. Areál je největším hornickým skanzenem rudného dolování u nás.

PRAHA ZÁPAD

Název: **Štola SV. JOSEFA**
Lokalita: **Jílové u Prahy, část Dolní Studené, Středočeský kraj**
Památková ochrana: kulturní památka

Historie

Mezi naše nejvýznamnější zlatonosná naleziště patří Jílovský revír. Vymezuje ho řeka Sázava a sahá severním směrem až ke hranicím Prahy k obci s příznačným názvem Zlatníky. V okolí Jílového je písemně těžba doložena již v 9.století. O výtěžnosti a bohatosti zlatých žil svědčí i povýšení města, jehož název je odvozen od kdysi váženého řemesla jílování neboli rýžování, na horní za Karla IV. Nejbohatší částí revíru ve středověku byla centrální část Šlojířského pásma, k jehož názvu se váže pověst o měšťanu Rotlevovi, kterému prý ke štěstí při hledání zlata dopomohly peníze získané prodejem závoje – šlojíře jeho ženy. Nejvýnosnější důl pak pojmenoval Rotlev. Ve středověku zde pracovalo na 11 dolů jejichž pojmenování jsou jak klasická Svatá Maria, Boží pomoc nebo vyjadřují bohatost žil Chudoba či Halíř.

Dnešní stav

Součástí naučné stezky po starých důlních dílech je i zpřístupněná štola sv. Josefa v Kocourském žilném pásmu v Dolním Studeném. Je zachycena na jedné z nejstarších důlních map revíru v roce 1718, ale není zcela vyloučeno, že je mnohem starší. Z důlního díla je zpřístupněno 200 m chodeb. Trasa naučné stezky začíná u kostela naproti dnešnímu regionálnímu muzeu, které sídlí v domě zvaném Mince, do roku 1420 sloužící jako horní úřad. Odtud bylo řízeno dolování, také zde byly vybírány daně ve formě zlata pro pražskou mincovnu. Budova pochází z poloviny 14.století podle dochovaných kamenných ostění v průčelí. Po husitských válkách ztratilo město i dům na významu. V roce 1706 byla budova opravena do současné podoby a v roce 1744 opatřena nástěnnou freskou Nejsvětější Trojice. Ještě v roce 1962 byl v jílovském revíru prováděn povrchový i báňský průzkum, který byl v roce 1969 ukončen současně s těžbou.

KUTNOHORSKO

Název: **KUTNÁ HORA - dolování stříbra**
Lokalita: **Kutná Hora, Středočeský kraj**

Historie

Zpracování stříbra v blízkém okolí Kutné Hory je doloženo již v 10. století, kdy na slavníkovském hradišti v nedalekém Malíně pracovala mincovna. Tuto skutečnost však nelze pokládat za důkaz těžby, která je doložena až v průběhu 13. století, kdy dnešní oblast Kutné Hory zasáhla rychle se rozvíjející prospektorská činnost.

Koncem 13. století došlo v této lokalitě k velkým objevům ložisek, rychle narůstal počet havířů, přibývalo i významných podnikatelů, přišli řemeslníci a kramáři a tak byl dán základ budoucího města. Bohatá naleziště stříbra dala vzniknout velmi impozantnímu hornímu městu i církevním stavbám.

Dnešní stav

Pro historickou unikátnost bylo město včetně hornických pozůstatků v roce 1995 zařazeno na Listinu světového dědictví UNESCO. Muzeum v Kutné Hoře vznikalo postupně od začátku 20. století, v roce 2003 bylo oficiálně nazváno Muzeum stříbra a jeho součástí je středověké důlní dílo zpřístupněné pro návštěvníky. V rámci báňské expozice je vystaven dosud funkční důlní stroj žentour z 16. století.

Okolím Kutné Hory vede po pozůstatcích dolování naučná stezka.

JESENICKO

Název: **ZLATÉ HORY – pozůstatky po těžbě**

Lokalita: **Zlaté Hory, Olomoucký kraj**

Historie

Zlato se v oblasti Jesenicka získávalo již na rozhraní 10. a 11. století rýžováním a jílováním podél vodních toků, později pak pro vyčerpání sekundárních nalezišť museli zlatokopové zlato těžit výše v horách, tzv. polohlubinným způsobem nebo-li šachticováním. Ve 14. stol. byla městu udělena tzv. „Horní privilegia“. V 15. a v 16. století dosáhly zlaté doly největšího rozkvetu. V této době byly nalezeny dva největší valouny zlata o váze 1,38 kg a 1,78 kg, které byly věnovány císaři Rudolfu II.

Rovněž ve zlatohorském revíru sahají počátky těžby zlata až do období Keltů. Písemně je těžba doložena od konce 12. století a s přestávkami trvala do konce 20. století. Poslední vůz zlatohorské rudy byl slavnostně vytěžen 17. 12. 1993. Na hornickou činnost odkazují četné pozůstatky v terénu: pinky, propadliny atd. Jedním z nejvýraznějších dokladů je propadlina v lokalitě Žebračka.

Dnešní stav

S historií těžby v revíru je možno se seznámit v Městském muzeu ve Zlatých Horách. Ve sklepení muzea je nainstalován model středověké důlní štoly.

Hornická naučná stezka začíná i končí na náměstí ve Zlatých Horách u Městského muzea a tvoří okruh procházející po přilehlých kopcích kolem Zlatých Hor. Na hornickou činnost odkazují četné pozůstatky v terénu: kopečky kamení, tzv. sejpové pahorky s vytěženou přerýžovanou horninou a tzv. pinky, neboli propadlé dolinky po těžbě pod povrchem. Jedním z nejvýraznějších dokladů je propadlina v lokalitě Žebračka.

V současné době se buduje replika středověkého hornického městečka. V provozu jsou dva sruby se stoupou na drcení zlaté rudy a se zlatorudným mlýnem. Oba dřevěné stroje zhotovené podle dobových nákresů, jsou poháněny vodními koly, která čerpají energii z původního kanálu.

Budoucí centrum městečka by mělo tvořit zázemí pro soutěže v rýžování zlata, které jsou ve Zlatých Horách již tradicí. Uskutečnilo se zde mistrovství Evropy a České a Slovenské republiky.

Mlýny jsou hnané vodní silou, která ještě v 19. století byla hlavním zdrojem využívané energie. V Čechách je vodní kolo známo v báňské a hutní technice od poloviny 14. století. V hornictví se využívalo k větrání štol, pohonu těžních rumpálů, pump pro odčerpávání spodní vody z dobývacího prostoru, které bylo v hlubinné těžbě ve Zlatých Horách vždy dostatek. V Městském muzeu jsou dochovaná pístová vodní čerpadla ze 17. století.

